

Е. А. Белая

ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІОНОМІСТІВ СФЕРИ ДО СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНИХ УМОВ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

У статті обґрунтовано функціональну роль і місце підготовки майбутніх фахівців соціономічної сфери до організації безпечних умов діяльності в загальній системі професійної підготовки. Експериментальним шляхом доведено, що оптимізація процесу створення безпечних умов праці соціального педагога та менеджера освіти залежить від своєчасної професійної підготовки студентів-соціономістів у вищій школі, оволодіння ними системними знаннями, вміннями та навичками оцінювання реальних умов праці, раціональної організації робочого місця, попередження небезпечних ситуацій на всіх етапах здійснення соціально-педагогічної діяльності в шкільному приміщенні, дотримання правил безпеки під час реалізації соціально-виховних заходів за місцем проживання.

Ключові слова: фахівець соціономічної сфери, безпечні умови праці, професійна підготовка студентів, загальноосвітня школа.

О. О. Віла

TRAINING FUTURE SOCIONOMISTS TO PROVIDE SAFE CONDITIONS OF SOCIO-PEDAGOGICAL ACTIVITY AT SECONDARY SCHOOL

This article presents the analysis of functional role and place of training future specialists of socio-economic sphere to organization of safe conditions of activity in general system of professional training. It is proved experimentally that optimization of the process of creating safe conditions for the work of social teachers and managers of education depends on timely professional training of students-sociologists at higher school, their receiving systematic knowledge, abilities and skills of evaluating real conditions of work, rational organization of working place, preventing unsafe situations at all stages of performing socio-pedagogical activities at school premises, compliance with safety regulations during realization of social and educational activities according to place of residence. The experiment was carried out through the implementation of a content module "Organization of safe conditions in social and pedagogical activity at secondary schools" into the subject "Professional Safety" in experimental mode. It involved students who were generally prepared for social and pedagogical work at school during teaching practice. We used such methods of active teaching as discussions, method of test questions, individual and creative exercises, role plays, brainstorm etc. It was found out that training future managers of education and social teachers to organization of safe working conditions greatly contributes to avoiding violations of health care rules by schoolchildren as participants of social and pedagogical process. The results of the investigation proved that experimental work promoted the positive dynamic of students' preparation to organize the safe conditions of social pedagogical and activity at secondary schools.

Keywords: specialist of socio-economic sphere, safe working conditions, students' professional training, secondary school.

Подано до редакції

УДК: 377.35+72+72.012

О. Є. Білгородська

ФОРМАЛЬНА КОМПОЗИЦІЯ В СИСТЕМІ ХУДОЖНЬОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ АРХІТЕКТОРІВ

У статті розглянуто питання однієї з визначальних дисциплін архітектурного напрямку – композиції, яка тісно взаємодіє з рисунком, живописом, історією мистецтва, кольорознавством, естетикою та філософією. Описано роль формальної композиції в системі художньої освіти фахівців архітектурного напрямку вищого навчального закладу.

Ключові слова: архітектурна освіта, формальна композиція, художня освіта, вищий навчальний заклад.

Актуальність дослідження зумовлена потребою у формуванні творчого просторового мислення відповідно до сучасних вимог підготовки архітектора. Необхідним є вдосконалення та подальша актуалізація практичного досвіду в цьому напрямі, а також його трансформація в інноваційні технології навчання студентів. Роль цілеспрямованого розвитку просторового

мислення стає основоположним аргументом у розробці методики викладання об'ємно-просторової композиції. Художнє бачення є основою специфічного мислення архітектора і розглядається крізь призму архітектурного простору як центральна категорія професійного мислення. Швидко змінюються економічні та соціальні умови у нашій країні та у світі загалом, ста-

влячи нові вимоги до рівня загальної і спеціальної освіти. Сформувати людину нового світу, висококультурну, освічену і працьовиту – головне завдання вищої школи. Першим етапом (початковим) має стати вивчення теорії композиції, оволодіння студентами професійними навичками, майстерністю роботи з різними графічними матеріалами і кольором. Творча діяльність людини розвивається в двох різних напрямках, виражаючи, з одного боку, прагнення відобразити в малюнку, скульптурі чи кольорі деякі об'єкти і явища навколишнього світу: людей, тварин, події, з іншого – прагнення до створення форм, які не існують у природі, і які створюються уявою і фантазією людей. Коло, квадрат, трикутник, куля, циліндр, конус та інші прості форми людина постійно бачить у природі: круглий місяць, кулясте яблуко, конусоподібні польові квіти ін. Усі ці форми використовуються при виготовленні різних предметів. Так виникає проблема подання простих форм – проблема композиції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна практика художнього навчання передбачає наявність багатьох методик, спрямованих на розвиток творчого (композиційного) мислення. Досвід їх застосування в різних школах широко представлено у спеціальній методичній літературі (О.В.Бабенко, В. О. Гнатюк, М. Г.Козлов, Г. М. Логвиненко, І. В. Пастир, Н.В.Хоружая та ін.). Описані в методичній літературі форми композиційних вправ дозволяють цілеспрямовано вирішувати різноманітні дидактичні завдання композиційного формоутворення. Питанням вивчення професійної підготовки у сфері композиції архітектора присвячені дослідження Р.Арнхейма, В.О. Кисельова, Г.І. Парксенова, К. О.Пархоменко, О. А. Тіц та ін..

Мета статті – довести та проаналізувати доцільність вивчення формальної композиції у системі художньої освіти майбутніх архітекторів.

Виклад основного змісту. У вирішенні проблем підвищення професійної майстерності фахівців у сфері образотворчого мистецтва та архітектури потрібне постійне вдосконалення теоретичних і методичних знань, педагогічних умінь і навичок. Одним із напрямків досягнення поставленої мети є створення творчої композиції. Широкий спектр навчально-творчої діяльності, виражений у специфіці архітектурно-будівельної освіти, має всебічний характер освоєння матеріально-просторового середовища. Це вимагає від фахівців володіння системою методологічних знань різних сфер діяльності, розуміння логіки їх взаємозв'язку у професійній діяльності, необхідності здійснення методичного пошуку, заснованого на інтеграційних процесах освіти. Усе це може і повинно відобразитися у композиції. Композиційна творчість надає діяльності архітектора художньої специфіки. Композиційна майстерність – основа творчого професіоналізму художника у будь-якому виді мистецтва. Композиція слугує найважливішим чинником художньої виразності. Композиція будується на супідрядно-

сті з головним сюжетно-тематичним центром усіх менш значних елементів побудови. Предметно-смісловим елементам композиції незмінно сприяють спеціальні виразні засоби: освітлення, тональність, колорит, точка і момент зйомки, план, ракурс, а також образотворчий акцент і різні контрасти. Існує нескінченне число потенційно задовільних комбінацій, але жодна з них не є єдино правильною, хоча деякі можуть здатися кращі за інших. Композиція слугує засобом для вираження авторської думки [11]. У сучасній архітектурній освіті всі творчі дисципліни, від образотворчих до проектувальних, починаються з композиції. Знання, розуміння і застосування композиційних закономірностей – це основа формування майбутнього фахівця – архітектора. Композиція (від лат. composition - складання, зв'язування) у будь-якому виді мистецтва визначається і як спосіб, і як система побудови художнього витвору за допомогою узгодження між собою певних компонентів (частин, засобів). Композиція зображення – це особлива форма структурної організації образотворчого матеріалу у нерозривній єдності та взаємозв'язку образно-виразної (змістової) і конструктивно-знакової (формальної) сторін зображення. Спеціальна діяльність у будь-якому просторовому мистецтві пов'язана з аналізом і образним переробленням візуальної інформації, яка є набором формальних засобів зображення (точка, лінія, пляма, штрих, маса, площина, об'єм та ін.). Формальний метод затверджує погляд на художню форму як на категорію, що визначає специфіку зображення, виходячи з аналізу системи абстрактних візуальних елементів, що підлягають логіко-математичним закономірностям структурування [5; 6; 8; 9; 10].

Композиція лежить в основі будь-якої фігуративної композиції в образотворчому мистецтві (станкової композиції в живописі і в графіці, монументального панно, скульптурної та архітектурної композиції, дизайнського проекту тощо), оскільки оперує «чистими», абстрактними образотворчими формами (точки, лінії, площини, маси плям, обсяги тощо) і організовується відповідно до візуальних закономірностей людського сприйняття. Композиційні вміння належать до більш складних професійних умінь і базуються на основі синтезу знань і навичок, що включають елементи творчості. Студент повинен знати закони композиції і вміло їх використовувати, виконуючи завдання, спрямовані на розвиток творчого мислення, почуття пропорційності і гармонії, на розуміння і практичне застосування таких категорій, як динаміка і статика, ритм, симетрія і асиметрія, контраст і нюанс, цілісність і завершеність. У майбутньому студентам архітектурного факультету знадобляться такі якості, як точність і гострота візуального сприйняття для реалізації поставлених перед ними різної складності завдань в архітектурній композиції [11; 12].

На нашу думку, однією з визначальних дисциплін виступає композиція, яка тісно взаємодіє з рисун-

ком, живописом, історією мистецтв, кольорознавством, естетикою та філософією. Композиція безпосередньо є підсумком усіх знань та надбань еволюційного розвитку мистецтва. Студент починає систематизувати знання та навички шляхом зображення та кольору, що приводить художню роботу до єдиного результату, який відображається на площині. Завдяки вивченню спецдисциплін у студента виробляється аналітичний підхід, логічне та образне мислення, професійні практичні засоби вираження дійсності або ідеї. Водночас, спецдисципліни розвивають мислення, просторовість, кольорову єдність, гармонію та ритм. Композиція властива всім видам мистецтва. При цьому принципи єдності композиції, її розподілу, симетрії і ритму проявляються в різних видах мистецтва по-різному. Наявність єдиних закономірностей у художніх творах дозволяє досягти синтезу мистецтв – їх органічного поєднання в архітектурно-скульптурному ансамблі, театральній постановці, оформлення інтер'єру тощо.

Отже, композиція – це головний компонент художньої форми, що надає єдності і цілісності, підпорядковуючи її елементи один одному. Закони композиції закладаються у процесі художньої практики, естетичного пізнання дійсності, відбивають та узагальнюють об'єктивні закономірності і взаємозв'язки, явища реального світу. Ці закономірності і взаємозв'язки проявляються в художньому вигляді, водночас ступінь і характер їх перетворення і узагальнення пов'язані з видом мистецтва, ідеєю й матеріалом виконання твору. У пластичних мистецтвах композиція об'єднує часткові моменти побудови художньої форми (реальне або ілюзійне формування простору і об'єму, симетрія й асиметрія, масштаб, ритм і пропорції, нюанс і контраст, перспектива, групування, кольорове рішення тощо). Композиція організовує як внутрішній простір твору, так і його співвідношення з навколишнім середовищем і глядачем [1; 2; 3; 4]. Тобто, у пластичних мистецтвах роль композиційної побудови визначається комплексом різноманітних складових. Композиція – це, з одного боку, творчий процес створення твору мистецтва від початку до кінця, від появи задуму до його завершення, з іншого боку – своєрідний комплекс засобів розкриття змісту картини, заснований на законах, правилах й прийомах, повному, цілісному і виразному вирішенню задуму. Іншими словами, композиція є зосередженням ідейно-творчого твору [2, с. 24], що дозволяє цілеспрямовано синтезувати головне і другорядне, домогтися максимальної виразності змісту і форми. Композиція як на-

вчальний предмет з'явилася значно пізніше, ніж дисципліни живопис і малюнок. Спочатку композиція прирівнювалася до створення картини на біблійні, міфологічні, казкові й вільні теми. Сьогодні роль і значення дисципліни «Композиція» помітно зростає. Програмою архітектурної спеціальності 6.060102 «АРХІТЕКТУРА» не передбачено курс «Формальна композиція», необхідність якого очевидна. Тому виникає потреба впроваджувати його у навчальний процес на заняттях з рисунка у вигляді певних композиційних завдань та вправ. Крім того, виконуючи завдання з рисунка або живопису, студент звертається до основ композиції, оскільки будь-яке зображення треба думливо розташувати на картинній площині, взявши до уваги її розмір і формат (відношення сторін по вертикалі й горизонталі). Робота над композицією регламентується навчальними годинами, більшість з яких відводяться на самостійну творчу діяльність з обов'язковим обговоренням ескізів на індивідуальних та колективних консультаціях. Необхідність вдосконалення самостійної роботи як основної умови оптимізації пізнавальної діяльності має необмежені можливості і виступає резервом підвищення ефективності навчання.

Висновки. Отже, тенденції архітектурно-будівельної освіти виражаються в комплексному художньо-композиційному та наукових підходах до організації навчально-творчого процесу, у необхідності формування архітектора-творця і практика, у єдності навчання та виховання на трьох рівнях навчально-творчої діяльності – пізнання, осмислення, перетворення, що відповідають видам навчально-творчої діяльності, змісту навчально-творчої діяльності, процесам мислення, що сприяють активізації навчально-творчої діяльності в їх динаміці розвитку.

Сучасний архітектор повинен вміти не тільки задовольняти вимоги замовника, а й відображати вимоги композиційних взаємозв'язків архітектурної споруди співвідносно до їх сприйняття навколишнім світом. Гармонійно структурні взаємозв'язки архітектурних форм, які приховані від аматорського ока і які розуміє людина на рівні інтуїтивного, суб'єктивного почуття гармонії, краси, професіонал повинен розуміти і науково обґрунтувати, розробляючи майбутній проект, проводячи передпроектний аналіз та дослідні роботи з визначення найбільш раціональних і перспективних соціальних, економічних, екологічних, інженерно-конструктивних композиційно-художніх рішень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнхейм Р. Искусство и визуальное восприятие / Р. Арнхейм ; пер. с нем. – М. : Архитектура, 2007. – 392 с.
2. Гнатюк В. А. Теоретичні основи композиції [навчально-метод. посіб.] / В. А. Гнатюк, І. П. Міхаль-

ська, Б. М. Негода, Н. О. Урсу. – Каменець-Подільський, 2004. – 61 с.

3. Жабинский В. И., Винтова А. В. Рисунок : [Учеб. пособ.] / В. И. Жабинский, А. В. Винтова. – М. : ИНФРА. – 2008. – 256 с.

4. Кандинский В. В. Точка и линия на плоскости / В. В. Кандинский. – СПб. : Азбука, 2003. – 240 с.
5. Козлов Н. Г. Композиция / Н. Г. Козлов. – М. : Изд. «Просвещение», 1968. – С.11-27.
6. Логвиненко Г. М. Декоративная композиция : учеб. пособие / Г. М. Логвиненко. – М. : Владос, 2008. – 144с.
7. Парксёнов Г. И. Курс формальной композиции в системе художественно-графической подготовки архитектора : [учебно-методическое пособие по дисциплине «Рисунок» для студентов 1-3 курсов направления «Архитектура»] / Г. И. Парксёнов, И. Л. Левин. – Н. Новгород : Нижегород. Гос. Архит.-строит. ун-т, 2011. – 125с.
8. Пархоменко К. О. Вплив дисциплін циклу професійно-практичної підготовки на становлення професіоналізму майбутніх фахівців дизайну / К. О. Пархоменко // Міжнародний журнал «Науковий огляд». – Випуск №1. – К., 2014. – С. 90-95.

REFERENCES

1. Arnkheym, R. (2007). *Iskusstvo i vizualnoye vo-spriyatiye [Art and Visual Perception]*. Moscow: Arkhitektura [in Russian].
2. Hnatiuk, V. A., Mikhalska, I. P., Nehoda, B. M., & Ursu, N. O. (2004). *Teoretychni osnovy kompozitsii [Theoretical Foundations of composition]*. Kamenets-Podilskyi [in Ukrainian].
3. Zhabinskiy, V. I., & Vintova, A. V. (2008). *Risunok [Drawing]*. Moscow: INFRA [in Russian].
4. Kandinskiy, V. V. (2003). *Tochka i liniya na ploskosti [Point and Line in the Plane]*. St. Petersburg: Azbuka [in Russian].
5. Kozlov, N. G. (1968). *Kompozitsiya [Composition]*. Moscow: Izd. «Prosveshcheniye» [in Russian].
6. Logvinenko, G. M. (2008). *Dekorativnaya kompozitsiya [Decorative composition]*. Moscow: Vlados [in Russian].
7. Parksonov, G. I., & Levin, L. I. (2011). *Kurs formalnoy kompozitsii v sisteme khudozhestvenno-graficheskoy podgotovki arkhitekтора [Course of formal composition in the artistic and graphic preparation of an architect]*. N. Novgorod: Nizhegorod. Gos. Arkhit.-stroit. un-t [in Russian].
8. Parkhomenko, K. O. (2014). Vplyv dystsyplin tsyklu profesiino-praktychnoi pidhotovky na stanovlennia

9. Пастырь И. В. Креативность познания композиции изобразительного искусства / И. В. Пастырь. – Измаил : РИО ИГГУ. – 2005. – 148с.
10. Тиц А. А. и др. Основы архитектурной композиции и проектирования / А. А. Тиц и др. – К. : Изд. Объединение «Вища школа», 1976. – 256с.
11. Киселёва В. А. Методические основы профессиональной подготовки архитектора средствами изобразительного искусства : автореф. дис. на получение степени канд. пед. наук: спец. 3.00.08 «Теория и методика профессионального образования», 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (изобразительное искусство, уровень профессионального образования)» / В. А. Киселёва. – Тамбов, 2002. – 15с.
12. Бабенко А. В., Хоружая Н. В. Основы композиции в изобразительном искусстве : учебно-методическое пособие / А. В. Бабенко, Н. В. Хоружая. – Томск : Томский государственный университет, 2011. – 116 с.

profesionalizmu maibutnikh fakhivtsiv dizainu [Influence of disciplines from the cycle of professional and practical training on future professional designers' professionalism development]. *Mizhnarodnyi zhurnal «Naukovyi ohliad» – International Journal "Scientific Review"*, 1, 90-95. Kyiv [in Ukrainian].

9. Pastyr, I. V. (2005). *Kreativnost poznaniya kompozitsii izobrazitel'nogo iskusstva [Creativity of the fine arts composition knowledge]*. Izmail: RIO IGGU [in Russian].
10. Tits, A. A., & et al. (1976). *Osnovy arkhitekturnoy kompozitsii i proyektirovaniya [Fundamentals of architectural composition and the design]*. Kyiv: Izd. Obyedineniye «Vyshcha shkola» [in Russian].
11. Kiselova, V. A. (2002). *Metodicheskiye osnovy professionalnoy podgotovki arkhitekтора sredstvami izobrazitel'nogo iskusstva [Methodical bases of training architects through art]*. *Extended abstract of candidate's thesis*. Tambov [in Russian].
12. Babenko, A. V., & Khoruzhaya, N. V. (2011). *Osnovy kompozitsii v izobrazitel'nom iskusstve [Basics of composition in the visual arts]*. Tomsk: Tomskiy gosudarstvennyy universitet [in Russian].

О. Е. Белгородская

ФОРМАЛЬНАЯ КОМПОЗИЦИЯ В СИСТЕМЕ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАНИЯ БУДУЩИХ АРХИТЕКТОРОВ

В статье рассмотрен вопрос одной из определяющих дисциплин архитектурного направления – композиции, тесно взаимодействующей с рисунком, живописью, историей искусств, цветоведением, эстетикой и философией. Описана роль формальной композиции в системе художественного образования специалистов вуза архитектурного направления.

Ключевые слова: архитектурное образование, формальная композиция, художественное образование, высшее учебное заведение.

O. Ye. Bilhorodska

FORMAL COMPOSITION IN THE SYSTEM OF ART EDUCATION OF FUTURE ARCHITECTS

Problem solving of improving the specialists' professional skills in the field of fine arts and architecture requires continuous improvement of theoretical and methodological knowledge and pedagogical skills. One of the directions to achieve this goal is to form a creative composition. A wide range of educational and creative activity, expressed in the specific architectural and construction education has diversified the nature of the material and the development of spatial environment. It requires specialists' knowledge of different methodological directions; understanding the logic of their relationship in professional activities; the need for methodical search based on the integration processes of education, all of which can and should be displayed in the composition. Composition is the most important factor of artistic expression. In today's architectural education all creative disciplines from Fine Arts to Design start with the composition. Knowledge, understanding and application of composite patterns are the basis of the formation of the future expert architect. Composition in any form of art is determined as a way the system construction of art works by agreeing among certain components (parts, tools). Image composition is a special form of structural organization of visual material in an indissoluble unity and figurative expressive relationship (content) and structural (formal) sign of the picture. The student should know the laws of composition and use them skillfully. Assignments are directed to development of creative thinking, a sense of proportion and harmony, understanding and practical application of categories such as statics and dynamics, rhythm, symmetry and asymmetry, contrast and nuance, integrity and completeness. In the future architecture students need such qualities as precision and sharpness of visual perception for the implementation by the complexity of problems in architectural composition.

Keywords: architectural education, formal composition, art education, higher education institution.

Подано до редакції 02.06.14
